

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАБУТТЯ

MECHANISM FOR IMPLEMENTATION OF THE RIGHT TO BE FORGOTTEN

Карачевцева К.Д., студентка IV курсу факультету юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Ковальчук А.П., студентка IV курсу факультету юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Філіндаш Ю.В., студентка IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена вивченню особливостей правового регулювання право на забуття, його реалізації, а також дослідженню проблем, які виникають при реалізації цього права. Стрімкий розвиток інформаційних мереж призвів до щоденного поширення великої кількості інформації. У статті підкреслюється, що особа, про яку залишилися зображення, відео чи повідомлення на публічному веб-сайті, може постраждати від цього навіть через тривалий проміжок часу, адже частина цієї інформації вже не буде відповідати дійсності, стане застарілою, а ще частина – прямо може порушувати право особи на повагу до її приватного життя. Саме тому протягом останнього десятиріччя активно обговорюється нове для юридичної теорії та практики право – право на забуття. Наразі постає необхідність забезпечення можливості реінтегруватися до суспільства людини, яка буде вільною від побоювань за своє минуле. Автори статті дали визначення поняттю «право на забуття» та окреслили коло можливих проблем, що утворюються при реалізації цього права. Було проаналізовано законодавство Європейського Союзу, зокрема положення Регламенту 2016/679 щодо реалізації права на забуття. Здійснено аналіз правозастосовної практики, зокрема справ *Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González*, які розглядав Суд Європейського Союзу, та справи *S. & Marper v. United Kingdom, Khelili c. Suisse (Khelili v. Switzerland), Gardel v. France, B.B. v. France та M.B. v. France*, які розглядав Європейський суд з прав людини. До того ж, авторами було зосереджено увагу на пошуку балансу між правом бути забутих із правом на доступ до інформації та правом на свободу слова. У статті підкреслено, що існує вірогідність зловживання правом на забуття недобросовісними політичними діячами, злочинцями чи недобросовісними працівниками, які можуть видаляти інформацію, яка на їх думку є неналежною про них. Усе ж таки, автори роблять висновок, що людина повинна мати можливість на видалення своїх персональних даних з мережі Інтернет, аби вони не завдавали шкоди її честі, гідності та репутації. Але у той же час забезпечення здійснення такого права не повинно призводити до обмеження свободи слова та права на доступ до інформації, яка має суспільний інтерес.

Ключові слова: право на забуття, право на приватність, права людини, інформація.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the legal regulation of the concept of «right to be forgotten», its implementation, as well as the problems that arise during such implementation. The rapid development of information networks has led to the release of a large amount of information every day. It is emphasized that a person who has left an image, video or message on a public website may suffer from it even after a long period of time, because some of this information can become untrue, out of date, and some of it directly may violate the person's right to respect for her private life. That is why, during the last decade, a new right for legal theory and practice - the right to be forgotten - has been actively discussed. There is a need to provide an opportunity to reintegrate into society for a person who will be free from fears about his past. The authors of the article defined the concept of «right to be forgotten» and outlined the range of possible problems arising from the implementation of this right. The legislation of the European Union was analyzed, in particular the provisions of Regulation 2016/679 on the context of the right to be forgotten. An analysis of law enforcement practice was carried out, in particular the cases of *Google Spain SL, Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González*, before the Court of Justice of the European Union, and the cases of *S. & Marper v. United Kingdom, Khelili c. Suisse (Khelili v. Switzerland), Gardel v. France, B.B. v. France and M.B. v. France* before the European Court of Human Rights.

In addition, the authors focused on balancing the right to be forgotten with the right to access information and the right to freedom of speech. It is emphasized that there is a possibility of abuse of the right to be forgotten by unscrupulous politicians, employees or even criminals who may delete information that they think is inappropriate about them. Nevertheless, the authors conclude that a person should be able to delete his personal data from the Internet so that they do not harm his honor, dignity and reputation. But at the same time, ensuring the exercise of such a right should not lead to restrictions of freedom of speech and the right to access information.

Key words: right to be forgotten, right to privacy, human rights, information.

Постановка проблеми. Протягом останнього десятиріччя активно обговорюється нове для юридичної теорії та практики право, яке прийнято відносити до четвертого покоління – право на забуття. Особа, про яку залишили зображення, відео чи повідомлення на публічному веб-сайті, у майбутньому також може через це постраждати. Тому актуальність цієї статті полягає у необхідності забезпечення можливості реінтегруватися до суспільства людини, яка буде вільною від побоювань за своє минуле.

Проблематика була предметом дослідження таких науковців як А. М. Бойко та В. В. Буга, Ю. С. Разметаєва [1], А. С. Славко [2], А. В. Копейченко, І. І. Припхан, О. М. Калітенко [3], С. А. Ільченко, О. К. Волох, С. Булавина та інші.

Метою статті є дослідження чинної нормативної бази та правозастосовної практики щодо розкриття питання реалізації права на забуття та його еволюції. Для досягнення мети поставлені такі завдання: 1) розкриття сут-

ності права на забуття; 2) проведення аналізу реалізації права на забуття відповідно до законодавства Європейського Союзу; 3) розгляд практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо права на забуття; 4) дослідження особливостей пошуку балансу між правом на забуття та іншими правами.

Результати дослідження. Саме поняття права на забуття бере свій початок у французькому «le droit à l'oubli» та італійському «diritto all'oblio», задуманих головним чином як права засудженого злочинця, що відбув покарання, не стикатися з інформацією про його кримінальне минуле та заперечувати проти її опублікування [4].

Загалом поняттю «право бути забутих» можна дати таке визначення: право особи за певних обставин вимагати видалення своїх особистих даних із загального доступу через пошукові системи, тобто посилян на дані, які, на її думку, можуть нанести шкоду.

Така юридична вимога (вилучення) передбачає, що за певних умов інформація у публічному доступі повинна бути або видалена, оскільки її циркуляція більше не потрібна, або змінена відповідно до розвитку подій та фактичного стану справ, які відповідне повідомлення описує. У такому контексті ми можемо говорити про право на приватність, яке гарантоване ст. 32 Конституції України [5], а також про право на захист персональних даних, закріплене Законом України про захист персональних даних [6]. Задля можливості вилучення даних потрібно встановити баланс між захистом приватного життя та свободою вираження поглядів. Наразі, право на забуття перебуває в суперечності між правом на свободу слова та правом на доступ до інформації (ст. 34 Конституції України) [5], яке характеризується загальним колективним інтересом.

Саме через це право на забуття піддається критиці. Так експерти англійських ЗМІ в якості аргументів наводили в приклад, що можливістю застосування права бути забутих можуть користатися недобросовісні політичні діячі, злочинці, недобросовісні працівники, коли будуть мати на меті приховати інформацію про своє минуле. До того ж, центр з міжнародної підтримки ЗМІ відмітив, що право на забуття наділяє державу додатковими методами цензури та впливає на свободу слова, оскільки можуть стати недоступними важливі журналістські розслідування.

Право особи вимагати видалення своїх даних закріплене у міжнародних договорах, рішеннях міжнародних організацій, більшість з яких не визнає права на забуття. Наприклад, у Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних 1981 року зазначається, що суб'єкт даних може вимагати виправлення або знищення даних, якщо їх обробляли всупереч положенням внутрішнього законодавства, що запроваджують принципи, зазначені у Конвенції (ст. 8) [7]. Проте, говорячи про право бути забутих, ми маємо на увазі можливість вилучення даних, які обробляються та знаходяться у вільному доступі без порушення законодавства, але стосуються конкретної особи або групи осіб.

Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) закріплює у ст. 17 право на стирання («право бути забутих») [8]. Цією статтею встановлюється, коли можна скористатися правом на забуття. Далі після відповідного рішення про вилучення відомостей уповноваженим на це суб'єктом видається не сама інформація, яка розміщена на веб-сайті, а посилання на неї з пошуку в браузері.

Відповідно до частини 2 цієї статті контролер, який оприлюднив персональні дані про особу та потім зобов'язаний їх стерти, повинен вжити всіх відповідних заходів для інформування інших контролерів, які безпосередньо опрацюють такі персональні дані, про те, що суб'єкт даних направив запит на їх стирання [8].

Згідно із частиною 3 цієї ж статті право на забуття не може бути застосованим у разі, якщо воно необхідне: 1) для реалізації права на свободу виразу поглядів та свободу інформації; 2) для дотримання встановленого законом зобов'язання, що вимагає опрацювання згідно з законодавством Європейського Союзу або держави-члена, яке поширюється на контролера, або для виконання завдання в суспільних інтересах або здійснення офіційних повноважень, покладених на контролера; 3) на підставах суспільного інтересу в сфері охорони суспільного здоров'я; 4) для досягнення цілей суспільних інтересів, цілей наукового чи історичного дослідження або статистичних цілей; 5) для формування, здійснення або захисту правових претензій [8].

Затвердження права на забуття відбулося завдяки винесенню знакового рішення Судом Європейського

Союзу у 2014 році. Іспанець Маріо Костеха Гонгалес знайшов про себе відомості 16-річної давності про банкрутство та аукціон нерухомості, які пов'язані з його старими боргами. У позові він зазначив, що ця інформація вже не є актуальною, а отже не відображає його фінансовий стан зараз. Суд встановив, що громадяни ЄС можуть скористатися правом на забуття та вимагати вилучення посилань на свої дані з пошукових систем. Але Суд так і не змінив рішення національних й іспанських установ про відмову у вилученні першої статті про банкрутство Гонгалеса з сайту медіа-ресурсу, тобто інформація все рівно збереглася, лише ускладнився її пошук [9].

З моменту винесення Судом Європейського Союзу цього рішення про право бути забутих Google, Facebook та інші глобальні компанії отримали тисячі запитів на вилучення інформації. Кожен запит розглядається із дотриманням балансу між правом бути забутих та правом на доступ до інформації. Але варто зазначити, що існують обмеження щодо доменів. Раніше видалялися лінки лише для європейських доменів, але у лютому 2016 року компанія Google розширила дію «права на забуття» і на домени поза межами Європи, включно з google.com — за умови, якщо домен пошуковика розташований у межах ЄС.

Європейський суд з прав людини також неодноразово розглядав справи, коли позивачі зверталися до суду стосовно порушення конфіденційності їхніх персональних даних чи не мали необхідного доступу до них. Ці позови подавалися на підставі порушення ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) (право на приватність) [10].

Першою досліджуваною нами справою є *S. & Marper v. United Kingdom*, яка стосується видалення персональних даних заявників, пов'язаних з їхнім кримінальним минулим. Два заявники (один – неповнолітній) були затримані, старший – за домагання, молодший – за спробу крадіжки, однак потім обох випустили з-під варти. Хоча Суд погодився з тим, що саме по собі збирання зразків ДНК як таке не суперечить положенням ЄКПЛ, але визнав, що утримання зразків ДНК позивачів та інформації про заявників може зашкодити їм у подальшому житті, особливо – неповнолітньому, тому вирішив справу на користь заявників [11].

Практика ЄСПЛ також включає справу, де порушувалось питання вилучення недостовірних персональних даних у «картці судимості» – *Khelili c. Suisse (Khelili v. Switzerland)*. Заявниця, яка є громадянкою Франції, проживала у Швейцарії та була занесена в поліцейську базу даних в якості повії: розміщення візиток із бажанням знайомитися з чоловіками було розцінене як спосіб залучення нових клієнтів. Європейський суд одразу відмітив, що в реальності не існувало доказів зайняття громадянкою проституцією, тому її судимість 2005 р. не могла про це свідчити. Також Суд вказав, що процедура вилучення даних з реєстрів даних з її «*casier judiciaire*» не була виконана правоохоронними органами належним чином, і шкода, яка була нанесена заявниці у зв'язку з утриманням недостовірних даних, була цілком очевидною, тому Суд вирішив на користь заявниці [12].

Наступними є справи *Gardel v. France, B.B. v. France* та *M.B. v. France*, рішення за якими Суд виніс 17 грудня 2009 р., при цьому позов колективним не був. Усі троє заявники судилися з урядом Франції через те, що були внесені до бази даних «FIJ AIS» у 2005-2006 рр. через скоєні ними сексуальні злочини у 1990-х роках. Позов було подано позивачами на підставі ст. 7 та ст. 8 ЄКПЛ. Щодо можливого порушення ст. 7 Суд вказав, що внесення усіх заявників до бази «FIJ AIS» є лише превентивним заходом, який здійснюють правоохоронні органи відповідно до сучасних норм законодавства. Стосовно можливого порушення ст. 8 Суд зазначив, що заявників ніхто не позбавляв права на знищення даних про суди-

мість, але ця процедура може бути здійснена вже після сплину строку їх зберігання. Суд вирішив справу на користь уряду [13].

Висновки. Право на забуття відіграє значну роль у сучасному прогресивному житті. Людина повинна мати можливість на видалення своїх персональних даних

з мережі Інтернет, аби вони не завдавали шкоди її честі, гідності та репутації. Однак, забезпечення здійснення такого права не повинно призводити до обмеження свободи слова та права на доступ до інформації, яка має суспільний інтерес. Тому реалізація права на забуття в Україні потребує правової регламентації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Разметаєва Ю. С. Право бути забутим: деякі проблемні питання. URL: https://www.academia.edu/31145685/The_right_to_be_forgotten_some_issues (дата звернення 03.10.2022).
2. Славко А. С. Репін Д.А. Механізм реалізації та захисту права на забуття. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя, 2020. № 8/2020. С. 522-525. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-8/130>.
3. Калітенко О. М. Право на забуття: здобуток європейський чи глобальний? *Часопис цивілістики*. Одеса, 2019. № 35. С. 60-64. URL: <https://doi.org/10.32837/chc.v0i35.189>
4. Право на забуття. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE_%D0%BD%D0%B0_%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%82%D1%82%D1%8F (дата звернення 03.10.2022).
5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 03.10.2022).
6. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.
7. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 року. № 994_326. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text.
8. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних і про скасування Директиви 95/46/ЄС / База «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text
9. Google Spain v. AEPD and Mario Costeja González. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0131>.
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 03.10.2022).
11. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «S. & Marper v. United Kingdom» (заява №30562/04 від 4 грудня 2008 року). <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%2C%22itemid%22%3A%22001-117816%22%7D>.
12. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Kheili v. Switzerland» (заява № 16188/07 від 18 жовтня 2011 року). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22document%22%3A%222893893%22%2C%22itemid%22%3A%22001-107032%22%7D>.
13. B.B. v. France (application no 5335/06). Gardel v. France (no 16428/05). M.B. v. France (no 22115/06). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-4480954-5400075&filename=003-4480954-5400075.pdf>